

ELS INFANTS NECESSITEN MULLAR-SE I EMBRUTAR-SE PER ENAMORAR-SE DE LA TERRA

Us volem oferir aquest article, escrit en forma d'entrevista, a quatre mans per en Pep Nogué i la Marta Lacruz sobre l'educació ambiental. Ambdós tenen molts anys a les espatlles dedicats a aquest ofici, un bon grapat d'ells en una aventura compartida a Lavola, una empresa que ajuda les entitats a avançar en el camp de la sostenibilitat.

Pep Nogué i Llagostera (Manlleu, 1956) s'ha dedicat tota la seva vida professional a l'educació ambiental. Fundador de Lavola, va començar ell mateix com a educador i durant molts anys ha dirigit l'àrea d'educació. Recentment jubilat, dedica gran part del seu temps a recórrer el país i més enllà, emulant el vers del seu admirat poeta Pablo Neruda: Pájaro a pájaro, conocí la tierra.

Marta Lacruz i Sobré (Sabadell, 1968) va fundar amb uns companys d'institut l'associació ecologista Adenc abans de cursar Biologia a la Universitat de Barcelona. L'activisme i l'educació ambiental han estat el seu leitmotiv professional i personal. Després d'uns anys dedicada a l'educació marítima, es va embarcar fa quinze anys a coliderar l'àrea d'educació de Lavola.

Ambdós heu dedicat molts anys a l'educació ambiental. Què us va portar a emprendre aquest camí?

Pep Nogué: ...un camí que en aquell moment era incapaç de dibuixar-ne el seu recorregut. Estem parlant de finals dels 70. Sempre m'havia encuriós el món natural, des que vaig començar a fer Biologia a la UAB. Poder "disfrutar" amb d'altres persones amb el que a mi m'agradava, era un plaer. Portar-los a la natura i fer-los entendre el que hi havia, era un regal.

Marta Lacruz. En el meu cas, després d'uns anys dedicada a l'activisme ambiental, em vaig adonar que, perquè els canvis siguin duradors en el temps, més enllà de donar consignes i proposar accions en campanyes concretes, cal apostar per l'educació perquè hi hagi realment una transformació social profunda.

En aquest sentit, creieu que un educador ambiental neix o es fa?

P.N. Un educador ambiental està molt motivat pel que fa. És una tasca plena de sentiment, força comunicativa, intensa, emotiva, rodejada de descoberta... de fàcil encomanar... Recordo que estant amb persones joves, picotejant al llarg d'una setmana amb ells diferents aspectes de l'entorn, més d'una vegada m'havien demanat: "per què tu, de què treballes?"

M.L. A diferència de l'ensenyament, l'educació és intangible i l'exercim tots de forma conscient o no. No cal estar davant d'un grup o dins d'una aula per educar. Un jove que porta bosses de roba per omplir-les de fruita i verdura al supermercat, una àvia que no sense dificultat obre d'un a un els contenidors per separar la brossa... actuen de models per a qui els veu, tant com ho fan els anuncis que ens conviden a consumir molt més enllà del que necessitem... o com també ho ha estat, sens dubte, Greta Thunberg plantada cada divendres davant del parlament suec. Tots som producte de les interaccions i referents socials. Per tant, responent-te a la pregunta, un educador ambiental no neix sinó que es fa; però l'important no es que es facin educadors ambientals sinó ciutadans amb consciència ambiental. I en això, tots som educadors.

Els docents sovint es queixen de la densitat en el currículum i alhora, molts agents socials veuen l'escola com el lloc on s'hauria de treballar per revertir moltes de les qüestions que afecten la societat com la violència de gènere, l'addicció tecnològica, el consum de drogues... Cal que l'escola tracti, a més de tot això, temes d'educació ambiental?

Descobrint els petits éssers vius del Mogent. Inspecció Projecte Rius

Només acompanyant les persones en el seu procés de formació com a ciutadans compromesos amb el planeta i les persones que l'habitarem, i oferint-los eines per a la presa de decisions conscients i informades, es poden aconseguir canvis significatius.

P.N. Jo sóc més fet a l'antiga! M'agradaria reviure les estones de formació que es feien a la natura. Crec que s'hi pot aprendre molt. Alhora desenvolupar-hi d'altres matèries. Ha de ser possible adaptar-ho als nous moviments que llegeixo que sorgeixen per afrontar les diferents etapes d'aprenentatge...

Per què no una sortida per a veure ocells amb uns prismàtics a la mà, un ordinador a la motxilla, i un intercanvi d'informació amb un company o un alumne d'un altre país amb qui et comuniques amb la seva llengua per compartir el que s'ha fet?

M.L. L'educació ambiental és una disciplina viva i en transformació constant que es va redefinint amb el pas del temps. Jo espero que arribi un moment que no caldran educadors ambientals i que ens podrem jubilar tots com tu, Pep! -*Els dos riuen.*

P.N. ...vull afegir que he estat fent aquesta feina durant molts anys, dotzenes d'anys... i puc dir que he set molt feliç!!

M.L. ... Una feina que s'ha anat adaptant als canvis, des d'aquella primera educació ambiental clàssica dels anys 80 on es feia essencialment reconeixement del medi i interpretació del paisatge i els ecosistemes, amb una clara intenció de posar-lo en valor per afavorir la seva conservació.

El 1987, en el Congrés de Moscou es demanava que l'educació ambiental s'orientés a la presa de consciència i a la capacitat de les persones per a l'acció en la resolució dels problemes ambientals. Malgrat això, en la nostra experiència, els agents públics i privats ens demanaven una educació enfocada a entendre el metabolisme urbà, en una clara analogia a com funcionen els sistemes naturals. L'educació esdevenia així una eina poderosa de gestió ambiental, donat que la col·laboració ciutadana és la peça fonamental de l'engranatge. Sortosament, aquesta educació, que podia ser molt instrumental per si sola, va anar acompanyada de projectes educatius més integrals de transformació de l'entorn i la comunitat educativa.

Aquests projectes tenen en compte metodologies participatives que motiven i inspiren els estudiants per a actuar i que ajuden a desenvolupar competències com ara el pensament crític i la presa de decisions de forma conjunta, tal com recomanava la Címera de Rio el 1992. En definitiva, l'educació ambiental i, sobretot, l'educació per al desenvolupament sostenible són eines d'apoderament ciutadà, que ajuden a la visualització d'escenaris futurs i a la capacitat personal i col·lectiva per a fer-los possibles. Si volem una societat lliure formada per ciutadans lliures, sembla una bona eina per arribar-hi!

Després de tots aquests anys, com ha canviat -si ha canviat- la vostra manera de veure, de viure l'educació ambiental?

P.N. Jo havia estat treballant de manera íntegra en un espai natural. De sol a sol... llunes i llunes... Ara crec que es poden desenvolupar les mateixes accions en d'altres ambients, perfectament urbans, per exemple. Aprendre a mirar es pot fer arreu!

M.L. Al llarg d'aquests anys, i relacionat amb el que deia abans, la meva visió és que l'educació ambiental desaparegui. I no perquè no sigui necessària, sinó perquè impregni de tal manera l'educació com perquè no calgui com a disciplina.

Amb l'adopció a l'agenda internacional dels Objectius per al Desenvolupament Sostenible i les recomanacions de la UNESCO per abordar-los des del món educatiu, l'horitzó se'ns amplia enormement, tant en temàtica com en abast, però sobretot en la mirada. L'Institut Worldwatch parla d'educació eco-social o d'una educació basada en els valors sistèmics del planeta que fonamenten set principis progressius d'aprenentatge que, començant per entendre com som part de l'ecosistema, continuen en com ens interrelacionem entre nosaltres, com adquirim eines per la vida o com exercim lideratges inspirats en els principis de la natura.

Jornada de neteja de la riera de Sant Antoni de Vilamajor

Comptant nius d'orenetes per al Projecte Orenetes

En definitiva, debatent-ho amb companys, tant a la feina com en diferents fòrums, arribo a la conclusió que l'educació ambiental (l'educació per al desenvolupament sostenible, o ecosocial, si ho preferiu) és un equivalent perfecte a l'educació de qualitat. I l'aspiració hauria de ser que aquesta sigui la que es faci a escola.

Amb tot el que heu dit, és doncs vigent encara aquesta educació ambiental en un entorn natural? Per què s'hauria de continuar fent educació ambiental als Aiguamolls de l'Empordà, per exemple?

P.N. Sí, sí, ja ho he esmentat abans. Hi ha tasques a fer en tots els entorns. En un entorn natural... és un privilegi! Passejar-hi és un plaer. Treballar-hi, un goig. Només cal voler i saber transmetre, i ja pots arremangar-te!

M.L. Absolutament! L'educació en el verd i en el blau és més necessària i hauria de ser més vigent que mai. Els humans som part de la natura i hem de tornar a reconnectar amb aquesta en un planeta que pateix canvis ecològics ràpids.

Un dels principals problemes que enfrontem avui és l'alienació dels nens al món natural. Al llarg dels temps, els infants han tingut llibertat de vagar per la natura. Però aquesta llibertat s'ha reduït com a conseqüència de la urbanització, les angoixes dels pares i la digitalització. Ara sovint troben fastigós tocar cucs de terra, no saben ben bé l'origen del que mengen i tenen por de caminar pel bosc sols. O si caminen pel bosc, ni el veuen perquè tenen la vista posada al mòbil. A l'escola intentem que entenguin el flux d'energia en els ecosistemes, que redueixin la petjada de carboni a l'escola o que estalviïn paper per no malbaratar arbres, quan ni tan sols els han tocat!

És molt important que els infants passin temps a la natura fent pastissos de fang, construint cabanes, enfilant-se als arbres... cal que tinguin experiències de joc i temps lliure en un entorn natural, que creïn vincles afectius amb la natura i que puguin trobar aquell lloc que sempre els serà especial.

Hi ha estudis que han apuntat com els espais naturals són entorns que afavoreixen l'aprenentatge perquè són alhora prou estimulants com perquè el cervell tingui estímuls i prou tranquils perquè no estigui tan sobresaturat d'informació que n'impedeixi la concentració. Altres estudis han relacionat els antecedents del joc infantil a la natura amb comportaments ambientals en persones adultes com ara accions de voluntariat, suport a polítiques sostenibles o la compra de productes ecològics.

En definitiva, els infants no poden aprendre sobre l'entorn mitjançant simulacions virtuals; necessiten mullar-se i embrutar-se per enamorar-se de la Terra.

Amb la situació actual de crisi ecològica i en situació d'emergència climàtica, què sentiu? Hem fet prou? S'ha fet bé?

M.L. Es podria dir que, ja ben entrats des de fa 50 anys en el que s'ha vingut anomenant l'Era de l'ecologia, l'evolució dels indicadors ambientals no conviden a l'optimisme. No obstant això, crec que cal tenir present que els esforços que es fan en aquest sentit troben tota la pressió que la societat de consum oposa. Per això, a mi m'agrada sempre recordar algunes de les fites que s'han aconseguit gràcies als moviments ambientalistes com són la reversió del forat a la capa d'ozó, el tractat de l'Antàrtida o la prohibició del DDT, per dir-ne només algunes.

També crec fermament que tots els anys dedicats a l'educació ambiental han influït poderosament en que cada cop més la societat sigui sensible a les qüestions ambientals i tota una nova generació de professionals les tinguin en compte en la seva pràctica diària. M'omple d'esperança, per exemple, quan veig com els joves de *Fridays for Future* es manifesten setmanalment contra l'emergència climàtica i ens assenyalen a les generacions més grans que hauríem d'estar fent... o quan dones cada cop més joves surten els 8 de març a les manifestacions feministes. Em fa pensar que realment s'està aconseguint formar una ciutadania cada cop més apoderada.

P.N. Penso que no ens correspon a nosaltres d'arreglar el món! Però sí que malauradament tenim els coneixements per a explicar que hi ha moltes coses que estan canviant. Que hi ha moltes espècies que estan modificant els seus hàbits. Que s'estan produint moltes interferències en els ecosistemes que poden ser irreversibles... i que això, pot comportar conseqüències molt difícils de predir... Ostres! Cal que tothom conegui el que estem vivint, que no sigui que la ceguesa ens impedeixi veure el bosc!

Explicant la vida de les cigonyes als escolars. Anellament de cigonyes a Peralada

**Text: Marta Lacruz
Pep Nogué**

Fotografies: Maria Josep Pérez Crespo